

Näkökulma sukupuolen käsitteen käyttämiseen

Ekologian ja evoluutiobiologian yliopistonlehtori Atte Komonen kirjoitti tässä lehdessä niin sanotusta biologisesta sukupuolesta (*Tieteessä tapahtuu* 1/2020). Hän kiinnitti huomiota sukupuolen käsitteen epäselvään käyttöön ja eritteli biologisen sukupuolen piirteitä.

Komonen korosti, että yleisesti ja yleistajuisesti ihmisen biologisesta sukupuolesta puhuttaessa olisi selvempää, jos sillä tarkoitettaisiin nimenomaan sulusolujen rakenteellisiin eroihin perustuvaa lisääntymisbiologista sukupuolta (Komonen 2020, 49).

On totta, että sukupuolen käsitteitä käytetään monissa merkityksissä, ja se on omiaan aiheuttamaan väärinymmärryksiä. Sukupuoli on vakiintunut käyttöön varmaankin aikana, jolloin ei ole osattu ottaa huomioon, miten tieto sukupuolesta muulla kuin biologisten havaintojen tasolla tulee kehittymään ja minkälaisia ristiriitoja siihen tulee liittymään. Tottumukset ja vaihteleva käyttö aiheuttavat nimittäin haittaa esimerkiksi sukupuolivähemmistöille. Transihmisiä ja muunsukupuolisia sukupuolitetaan laajasti väärin, ja ihmiset pitävät oikeutettuna väittää heille, mikä heidän ”oikea” sukupuolensa on. Tällainen arkipäivässä jatkuvasti tapahtuva identiteetin perustavanlaatuisen mitätöinti on vahingollista ja epäeettistä. Ajattelenkin, että ratkaisujen etsimiseksi tilannetta voisi lähestyä myös toisin kuin Komonen ehdottaa.

Aivan kuten Komonen toteaa, mikään tieteenala ei voi omia sukupuolen määritelmää. Ei voi nähdäkseni olla myöskään niin, että kaikki muut määritelmät on tehtävä suhteessa biologian sukupuolimääritelmään, siitä ikään kuin poikkeuksiksi. Sukupuoli on ennen muuta sosiaalinen ja psykologinen ilmiö. Ihmiset eivät arjessaan ajattele sitä ensisijaisesti lisääntymisen tai sulusolujen merkityksessä. Esimerkiksi sukupuolta koskevat sosiaaliset ja psykologiset lainalaisuudet, odotukset ja roolit vaikuttavat pitkälti riippumatta sulusolusta taikka ihmisten toistensa sulusolujen rakenteellisiä eroja koskevista käsityksistä.

Sukupuolen käsite olisikin mielestäni perusteltua varata ensisijaisesti edellä mainitsemaa-

ni sosiaalis-psykologiseen normaalikäyttöön. Silloin se voitaisiin perustaa ennen muuta henkilön itsemäärittelyyn. Tämä lähestymistapa olisi sopuisuudessa myös yhteiskuntamme perustavaa laatua olevien arvojen kanssa. Perustuslaissa keskeisiä arvoja ovat ihmisarvon kunnioittaminen ja henkilökohtainen vapaus (ks. esim. HE 309/1993 vp, 42, 46–47). Muun muassa niihin ja yksityiselämän suojaan perustuu yksilön itsemääräämisoikeus: vapaus määrätä itsestään ja toimistaan. Vastaavasti hiljattain tasa-arvolakiin on otettu kieltö syrjiä sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella. Lain mukaan esimerkiksi viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. En sano, että lainsäädännön tulee määrätä yhteiskunnassa tai tieteessä käytettävät käsitteet. Totean vain, että esittämäni muutos olisi yhdenmukainen eräiden keskeisten yhteiskunnallisten arvoratkaisujen kanssa.

Tämä myös poistaisi suurimman osan nykyisistä määrittelyongelmista ja niihin liittyvistä konflikteista sukupuolen ympärillä. Biologit voisivat haitatta käsitellä lisääntymis- ja muita vastaavia kysymyksiään ilmeisesti jonkin muunkin kattokäsitteen alla kuin sukupuolen. Toisin sanoen suurisukusoluisille ja pienisukusoluisille olisi ilmeisesti sanoitettavissa jokin muukin kattokäsite kuin sukupuoli. Biologiin havaintoja ei millään tavalla kiistettäisi, ja samalla sukupuolen moninaisuuden oikeutusta ei tarvitsisi enää etsiä Komosenkin kuvailemista harvinaisista kromosomien poikkeuksista tai intersukupuolisuuden suunnasta.

ANTON VON SCHROWE

Kirjoittaja on oikeusnotaari ja oikeustieteen maisteriopiskelija Turun yliopistossa.